

Justis- og beredskapsdepartementet

Lvert på departementets høringside

Høringsuttalelse - endringer i straffeloven mv. - påvirkningsvirksomhet

1. Innledning

Den internasjonale juristkommisjon – norsk avdeling (ICJ-Norge) viser til høringsnotat fra Justis- og beredskapsdepartementet om endringer i straffeloven mv. – påvirkningsvirksomhet av 12. mai 2021. I notatet foreslås det en straffebestemmelse som rammer den som rettsstridig samarbeider med fremmed etterretningstjeneste om å utøve påvirkningsvirksomhet, og adgang til å benytte skjulte tvangsmidler i den forbindelse. ICJ-Norge stiller seg kritisk til forslaget idet vi mener at dette svekker det alminnelige personvernet og ytringsfriheten i Norge.

2. Lovforslagets begrunnelse

ICJ Norge merker seg at departementet både i høringsnotatet og den tilhørende pressemeldingen dels begrunner forslaget med behovet for informasjonsdeling og samarbeid mellom PST og Etterretningstjenesten. Vi utelukker ikke at det er behov for et straffebud om påvirkningsvirksomhet, men stiller oss undrende til at nye straffebud skal være løsningen på barrierer for informasjonsdeling mellom statlige etater. Problemstillingen om informasjonsdeling nevnt i høringsnotatets punkt 2.1 tredje avsnitt og punkt 5 fjerde avsnitt kan også adresseres ved å legge til påvirkningsvirksomhet i opplistingen av PSTs oppgaver i politiloven § 17 b.

Videre viser departementet til at dagens manglende strafferegulering innebærer «at PST i svært begrenset grad kan avdekke, forebygge, etterforske og iredteføre påvirkning fra fremmede stater i Norge». ICJ Norge leser høringsnotatet dit hen at det primære behovet er å gi PST adgang til å følge med på slik aktivitet og iverksette forebyggende tiltak, og at behovet for straffetrusselen i seg selv kommer noe i bakgrunnen. I det videre vil derfor også høringssvaret hovedsakelig fokusere på adgangen til å benytte skjulte tvangsmidler og informasjonsinnhenting fremfor de rent strafferettslige spørsmål bestemmelsen reiser. Vi vil likevel innledningsvis knytte noen kommentarer til det foreslåtte begrepet «fremmed etterretningstjeneste».

3. Fremmed etterretningstjeneste

ICJ Norge vurderer det som positivt at departementet legger et så vidt klart kriterium til grunn for hva som skal være straffbart. Ved å knytte straffbarheten til samarbeid med fremmed etterretningstjeneste avskjæres en rekke tvilstilfeller som kunne stå i et mer anstrengt forhold til ytringsfriheten o.l. I høringsnotatet punkt 5.2.4 utvannes imidlertid begrepet fremmed etterretningstjeneste. Det avgjørende skal være om man «reelt sett» samarbeider med en fremmed etterretningstjeneste «for eksempel fordi virksomheten eller myndigheten mv. reelt sett tjener en etterretningstjeneste for en fremmed stat». Slik ICJ Norge ser det vil det da være mer i tråd med realitetene å oppstille vilkår om at påvirkningen skal være fordekt og statlig styrt, heller enn å knytte ordlyden til et spørsmål om den organisatoriske tilknytningen hos den fremmede staten og så relativisere dette.

4. Adgangen til å benytte skjulte tvangsmidler

Det foreslås å åpne for bruk av skjulte tvangsmidler som kommunikasjonsskontroll, romavlytting og dataavlesning «dersom det er grunn til å undersøke om noen forbereder» å rettsstridig samarbeide med fremmed etterretningstjeneste om å utøve påvirkningsvirksomhet, jf. politiloven § 17 d. ICJ Norge stiller spørsmål ved om en så vid adgang til overvåkning er ønskelig i Norge. På et så tidlig stadium i saken kan mye være uklart og uavklart. Når fremmed etterretningstjeneste opptrer fordekt, kan det tenkes at både journalister, forskere og politikere har kontakt med det de opplever som legitime diplomater og lignende – men som PST alene kan knytte til fremmed etterretningstjeneste. Videre finner ICJ Norge det uklart hvordan «forberedelse» til et samarbeid skal forstås. Dette åpner etter vårt syn for en for vid skjønnsmessig adgang til å iverksette overvåkningstiltak på et sensitivt område.

Siden det ikke er krav til skjellig grunn til mistanke om et forsett i disse tilfellene, kan den foreslåtte endringen dermed åpne opp for omfattende skjult tvangsmiddelbruk overfor personer som helt uforvarende skulle samarbeide med personer som tilhører eller er assosiert med fremmed etterretningstjeneste.

Tilsvarende vil være tilfelle i noen mindre grad for avvergende tvangsmiddelbruk etter straffeprosessloven § 222d, hvor det heller ikke kreves skjellig grunn til mistanke om forsett.

Slik ICJ Norge ser det vil forslaget dermed gi PST en ganske betydelig «inngang» til ulike arenaer for meningsdannelse i samfunnet for å kunne forebygge påvirkningsvirksomhet. Villkårene er skjønnsmessige, og krever som sagt ikke at den som overvåkes har noen beviselig intensjon om å samarbeide med fremmed etterretningstjeneste. ICJ Norge anbefaler følgelig at departementet vurderer den eventuelle negative effekten også av «overvåkingstrusselen» forslaget innebærer, og ikke bare straffetrusselen som sådan.

5. Sluttkommentar

For øvrig slutter ICJ Norge seg til Advokatforeningens høringssvar, og støtter dens anbefalinger.

Med vennlig hilsen

Erlend Balsvik
Utvalgsleder

Terje Einarsen
Styreleder